

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ХОРОБРИСТЬ
У МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОМУ ФІЛЬМІ «ВІДВАЖНА»**

**VERBALIZATION OF THE CONCEPT COURAGE
IN THE ANIMATED FILM “BRAVE”**

Іванотчак Н.І.,

orcid.org/0000-0001-8430-7752

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Параска В.С.,

orcid.org/0000-0001-9928-0900

магістрант кафедри англійської філології

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

У статті досліджено засоби вербалізації концепту ХОРОБРИСТЬ у дитячому кінодискурсі. Вивчення дискурсивних реалізацій концепту є важливим насамперед для моделювання структури концепту та дозволяє виявити когнітивні ознаки концепту. Дискурс мультиплікаційного фільму концентрується навколо опорного концепту ХОРОБРИСТЬ, який створює загальний контекст фільму. Зазначений концепт є універсальним для більшості лінгвокультур. На формування концептосистеми (в т. ч. універсальних загальнолюдських концептів) у дітей сьогодні значною мірою впливає кінодискурс, зокрема мультиплікаційний. Мультфільми передають дитині в доступній формі загальнолюдський досвід, культуру, традиції та історію народу. Для виявлення домінуючих ознак концепту ХОРОБРИСТЬ у нашому дослідженні було проведено компонентний аналіз лексеми *courage* і визначено домінуючі семантики *ability* та *withstand fear*. Шляхом контекстуального аналізу виявлено додаткові когнітивні ознаки концепту ХОРОБРИСТЬ, а саме «здатність протистояти зовнішній загрози», «здатність ризикувати», «здатність наполягати на своєму» та «здатність протидіяти стереотипним суспільним нормам», «проявляти героїзм», «применшувати небезпеку», «виявляти зухвалість», «відданість обов'язку». Як свідчить когнітивно-дискурсивна інтерпретація дискурсивних контекстів, ХОРОБРИСТЬ характеризується значною мірою позитивно. Полярними ознаками цього концепту є «героїзм» і «зухвальство»: в першому випадку вияв неабиякої хоробрості в небезпечній і потенційно смертельній ситуації отримує значне позитивне схвалення з боку соціуму, може навіть перетворитись в певного роду легенду, позиціонуватись як еталон; в другому випадку вияв хоробрості є опором нормам, вказівкам, законам і негативно засуджується. Проте «зухвалість» іноді отримує схвалення як форма виклику нормам суспільства через їх застарілість чи несправедливість. Вивчення дискурсивної реалізації універсальних концептів у мультиплікації є важливим і перспективним з огляду на виявлення засобів формування універсальних моральних цінностей і концептуальної картини світу в дітей зокрема та в соціумі загалом.

Ключові слова: концепт, хоробрість, мультиплікаційний дискурс, когнітивно-дискурсивний підхід, компонентний аналіз, контекстуальний аналіз.

The article focuses on the concept COURAGE and the means of its verbalization in animation discourse. The study of discursive concept realizations is important for concept structure modeling and aims to reveal additional cognitive features of the concept. The discourse of the animated film concentrates around the concept COURAGE which creates general context of the film. This concept is considered to be universal for most lingual cultures. The formation of concept systems (including universal concepts) among children nowadays is significantly influenced by cinematic discourse, and, in particular, by animation discourse. Cartoons communicate human experience, culture, traditions and history to children in an accessible form. The componential analysis of the lexeme “courage” was conducted in the course of our research and the semes “ability” and “withstand fear” were revealed as dominant. By means of contextual analysis additional cognitive features of the concept COURAGE were determined, such as “ability to withstand external threat”, “risk taking”, “ability to stand one’s ground”, “ability to withstand stereotypical social norms”, “heroism”, “duty”, “underestimation of danger”, and “impertinence”. The discursive interpretation of COURAGE suggests that it is mostly positively charged. Binary features of the concept are “heroism” and “impertinence”. While in the former case any manifestation of courage in a dangerous and potentially fatal situation is approved by the society, being sometimes transformed into a legend, a paragon; the latter departure from social norms and traditions is unanimously disapproved. Nevertheless, impertinence might be sometimes justified if social norms prove to be outdated or unfair. The study of discursive concept realizations in animation discourse is important and relevant as it reveals the formation of social moral standards and conceptual worldview.

Key words: concept, courage, animation discourse, cognitive and discursive approach, componential analysis, contextual analysis.

Постановка проблеми. В контексті антропоцентричного підходу до мови важливим є дослідження засобів репрезентації у мові різноманітних граней та станів особистості. Особливе місце в таких дослідженнях посідають універсальні концепти, які проєктують уявлення про ціннісні орієнтири як певного суспільства, так і людства загалом. Одним із таких концептів є ХОРОБРИСТЬ. Актуальність пропонованого дослідження полягає у вивченні способів вербалізації універсального концепту в дитячому кінодискурсі, який в наш час є одним з основних факторів формування концептуальної системи світу в дітей. Мультиплікація є особливим комунікативно-соціальним феноменом, що здатний не лише передати дітям важливу інформацію про систему ціннісних орієнтацій, а й спроектувати в їх свідомості особливі лінгвокультурні уявлення про світ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Існуючі лінгвістичні дослідження концепту ХОРОБРИСТЬ проводились на матеріалах української, польської, російської, німецької, грецької та китайської мов, зокрема на основі контрастного зіставлення переважно фразеологічних виразів двох або трьох мов. Серед дослідників варто відзначити К. Близнюк, Ч. Гогічева, Б. Мокривську та А. Головня [1; 2; 8; 3]. Проаналізувавши їхній дослідницький доробок, можна зробити висновок, що концепт ХОРОБРИСТЬ має універсальне інтеркультурне значення сміливості, безстрашності, героїзму. Однак даний концепт в різних лінгвокультурах набуває національно-специфічне забарвлення, через відмінності семного складу полів та зон перетину з іншими семантичними мікрополлями.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення способів вербалізації концепту ХОРОБРИСТЬ шляхом когнітивно-дискурсивного підходу на матеріалі анімаційного фільму «Відважна». Концепт є складним утворенням, що акумулює та відображає індивідуальне та колективне знання людини. Вивчення дискурсивних реалізацій концепту є важливим насамперед для моделювання структури концепту, оскільки дискурс є одночасно і середовищем його побутування, і інструментом його об'єктивації [9, с. 44–45].

Когнітивний аспект вивчення мультиплікаційного дискурсу в межах нашого дослідження базується на ідеї, відповідно до якої дискурс часто концентрується навколо певного опорного концепту, а також створює загальний контекст, що описує дійові особи, об'єкти, обставини, часи, вчинки та визначається найбільшою мірою загальним для творця дискурсу та його інтерпретатора сві-

том, що будується у процесі розгортання дискурсу [4, с. 7].

Виклад основного матеріалу. Мультиплікаційний дискурс формує зону перетину з дитячим дискурсом – процесом і результатом мовно-когнітивної діяльності дітей, котра відображає поступове засвоєння індивідом норм мовної системи дорослих. Будучи носіями сучасної культури, мультиплікаційні твори відображають цінності тієї спільноти і того часу, в якому вони створюються. Мультифільми передають дитині в доступній формі загальнолюдський досвід, культуру, традиції та історію народу [6, с. 144].

Згідно зі словниковими джерелами значення сміливості, хоробрості та мужності виражається в тому, що вони завжди допомагають людині подолати страх, свою власну природу і, відповідно, допомагають їй стати більш досконалою. [10, 11] Даний концепт є універсальним, він відрізняється своєю загальністю та наднаціональним характером, а також є прескриптивним, тому що дає орієнтир на певний ідеал, норму, конвенцію, що визначає культурні доміанти поведінки людини в соціумі [5, с. 75].

В нашому дослідженні було проведено компонентний аналіз лексеми *хоробрість*. Метод компонентного аналізу передбачає розкладення слова на складники, що є елементарними одиницями смислу – семантичні компоненти. Далі шляхом квантитативного методу було визначено домінантні семи. Ці етапи дослідження було реалізовано у таких послідовних кроках:

1. На матеріалі лексикографічних джерел (енциклопедичних та тлумачних словників сучасної англійської мови) було проведено компонентний аналіз значення лексеми *courage*.

2. Далі за методикою В. В. Левицького [7, с. 167] було визначено вагу сем у словниковій дефініції. Для цього використовується формула: $W = ((n + 1) - r) / n$, де W – вага семи, n – кількість сем у словниковому визначенні, r – ранг семи. Далі, використовуємо формулу: $W_m = [W_1 + W_2 + \dots + W_n] / n$, де W_m – середня вага компонента, $W_1, W_2 \dots W_n$ – вага компонентів в першому, другому, n – словнику, n – кількість словників.

Отримані результати представлено у таблиці 1.

У визначенні хоробрості домінантними семами є *ability* та *withstand fear*. Зафіксованою у визначенні концептуальною ознакою є «здатність протистояти страху».

Контекстуальний аналіз дозволив виявити лексико-граматичні засоби вербалізації та додаткові концептуальні ознаки концепту. Лексико-

Вага компонентів лексеми «*courage*»

Семантичний компонент	MED	OD	LDCE	CALDT	CED	MWD	Wm
Ability	1	1	0	1	0	0	0.5
Quality	0	0	1	0	1	0	0.33
Brave	0.83	0	0.8	0	0	0	0.27
Mental strength	0	0.75	0	0	0	1	0.29
Withstand fear	0.67	0.5	0	0.8	0.75	0.75	0.58
Withstand danger	0.5	0	0.6	0.6	0.5	0.5	0.45
Withstand difficulty	0.33	0	0.4	0.4	0.25	0.25	0.27
Withstand unpleasant situation	0	0	0	0.2	0	0	0.03
In the face of pain	0.17	0.25	0.2	0	0	0	0.1

граматичними засобами вербалізації концепту ХОРОБРИСТЬ у кінодискурсі є:

1) лексема-ім'я концепту та її синоніми

[1] - *Mom, you'll never guess what I did today.*

– *Mhm?*

– *I climbed the Crone's Tooth and drank from the Fire Falls!*

– *Fire Falls? They say only the ancient kings were **brave** enough to drink the fire* (Brave)

У прикладі 1 виражається хоробрість Меріди, яка здійснила екстремальний та небезпечний вчинок, власноруч вилізши на високу скелю з крутими виступами і випивши води з водоспаду, що, за переказами, було під силу тільки хоробрим королям минулого.

[2] *Our fate lives within us. You only have to be **brave** enough to see it* (Brave)

У прикладі 2 Меріда озвучує ідею мультфільму в своєму фінальному закадровому монолозі. Вона стверджує, що наша доля живе всередині нас, і потрібно тільки наважитись побачити її, то ж тільки хоробрі можуть керувати нею.

2) лексеми та словосполучення *singlehandedly, bare hands*:

[3] *I present my only son who was besieged by ten thousand Romans,*

*and he took out a whole armada **singlehandedly**.* (Brave)

У прикладі 3 глава клану Дінгвол розповідає про вчинки свого сина, щоб вразити королівську родину і всіх присутніх у залі і показати, що його єдиний нащадок вартий того, щоб стати чоловіком принцеси. За словами глави клану, юнак *власноруч* переміг цілу армаду, що вказує на його мужність і безстрашність, а якщо взяти до уваги, що він зробив це самотужки, то це тільки ще більше підкреслює його виняткову хоробрість, що межує з героїзмом.

[4] *I'll take you with my **bare hands!*** (Brave)

У прикладі 4 велетенський ведмідь Мор'ду знову нападає на людей короля Фергюса, виби-

ваючи зброю з рук чоловіка. Фергюс кричить звірю, що переможе його голими руками. Ця ситуація є екстремально небезпечною, і невідомо, чи Фергюс зміг би справитись із Мор'ду навіть зі зброєю, тому король проявляє небачену хоробрість вступаючи в такий смертельний поєдинок.

[5]... *with his bare hands* *vanquished two thousand foes.* (Brave)

У прикладі 6 йдеться про те, як чоловік вихваляв свого сина, і казав, що той голіруч переміг дві тисячі ворогів. Хоча цей факт здається дуже малоймовірним, та все одно чоловік намагається сигналізувати слухачам про високий рівень хоробрості і відважності свого сина та намагається цим вразити публіку.

3) спонукання виражене наказовим способом:

[6] *Mor'du! Elinor, run! **Come on, you!*** (Brave)

У прикладі 6, коли велетенський ведмідь Мор'ду напав на Меріду з її матір'ю Елінор, король Фергюс, батько Меріди, став на їхній захист, наказав своїй жінці тікати, а сам вступив у боротьбу зі звірем, спонукаючи того нападати, і цим показуючи, що він його не боїться.

[7] *Mor'du has never been seen since! And is roaming the wilds waiting his chance of revenge! Arrrrgh! **Let him return.** I'll finish what I'd guddled in the first place.* (Brave)

У прикладі 7 король Фергюс каже, що він бажає реваншу із неймовірно небезпечним ведмедем Мор'ду, погрожує розправитись з ним остаточно, показуючи, що звір його не лякає.

4) лексеми *threat, risk*, що актуалізують когнітивну ознаку «здатність протистояти небезпеці»:

[8] *But when invaders **threatened** us from the sea, you joined together to defend our lands. You fought for each other. You **risked** everything for each other.* (Brave)

У прикладі 15 хоробрість зображена як якість, що активізується в моменти небезпеки і допомагає її долати. Меріда розповідає, як клани боролись проти нападників. Шотландці протистояли

загрозам і ризикам, щоб захистити свою рідну землю в акті патріотизму.

6) лексеми *to defend, to strike, to vanquish, to scuttle*, (що актуалізують когнітивну ознаку «здатність протистояти зовнішній загрози») та гіперболізація:

[9] *Your Majesty, I present my heir and scion, who **defended** our land from the northern invaders, and with his own sword, Stab Blooder, **vanquished a thousand foes**. (Brave)*

У прикладі 9 глава клану Макінтош презентує претендента на руку і серце принцеси Меріди, «рекламуючи» його видатні досягнення і його мужність у боротьбі з північними завойовниками. До того ж Макінтош гіперболізує кількість ворогів, яких переміг молодий хлопець, що сигналізує про те, що хоробрість і войовничість вважаються позитивними рисами людини, зокрема друга якість більше цінується в чоловіках.

[10] *Good Majesty, I present my eldest son, who **scuttled** Viking long ships and with his bare hands **vanquished two thousand foes**. (Brave)*

У прикладі 10, як і в попередньому, глава клану МакГафін «продає» свого сина як хороброго воїна, оповідаючи про його вражаючі здобутки, водночас намагаючись перевершити свого попередника в кожному аспекті (у прикладі 16 «a thousand foes», тут – «two thousand foes»), що в даному випадку створює комічний ефект.

[11] *I present my only son who was besieged by **ten thousand Romans**, and he took out **a whole armada singlehandedly**. With one arm, he was steering the ship and with the other, he held his mighty sword and **struck down a whole attacking fleet**. (Brave)*

У прикладі 11 продовжується та ж тенденція, що й у попередніх, і гіперболізація перерахованих героїчних подвигів досягає апогею. Отже, акти здійснень завойовницьких і наступальних ворожих дій свідчать про мужність воїна, його безстрашність і хоробрість перед лицем небезпеки, і ці якості високо цінуються.

7) Вираження волевиявлення, зокрема в окличних реченнях (що репрезентує когнітивну ознаку «здатність наполягати на своєму та протидіяти стереотипним суспільним нормам»)

[12] - *Merida, this is what you've been preparing for your whole life!*

- *No, it's what you've been preparing me for my whole life! I **won't** go through with it! **You can't make me!** (Brave)*

У прикладі 12 зображена суперечка королеви Елінор та Меріди. Елінор тільки-но отримала відповідь від трьох кланів, що ті готові надати своїх

претендентів на роль чоловіка принцеси, що для Меріди стало несподіванкою, тому що вона цього не бажає і не хоче підкорятись тому, що від неї вимагається суспільними нормами. Вона бунтує проти своєї матері, демонструючи свою хоробрість, зухвалість і рішучість.

[13] *Once there was an ancient kingdom. Its name long forgotten, ruled by a wise and fair king who was much beloved. And when he grew old he divided the kingdom among his four sons, that they should be the pillars on which the peace of the land rested. But the oldest prince wanted to rule the land for himself. He **followed his own path** and the kingdom fell to war, and chaos and ruin. (Brave)*

У прикладі 13, однак, показано, якими негативними можуть бути наслідки того, що хтось наважується піти проти суспільства і переслідувати тільки свої інтереси, - хаос і розруха. В цьому прикладі ілюструється негативна конотація «зухвалості», яка теж є когнітивною ознакою концепту ХОРОБРИСТЬ.

8) модальні дієслова *must, have to*, що актуалізують ознаку «відданість обов'язку»:

[14] *Mom, I know you're scared. You're tired, you don't understand. But **we've got to** keep our heads. Just calm down. (Brave)*

У прикладі 14 Меріда заспокоює свою матір Елінор, яка перетворилась на ведмедя. Елінор налякана і панікує, тому що дізналася, що може назавжди залишитись ведмедем і втратити свою людську особистість, адже нещодавно вона ненадовго втратила самоконтроль і ледь не напала на свою дочку. Меріда переконує свою матір, щоб та зберігала спокій. Дівчина намагається бути хороброю і для себе, і для своєї матері, тому що розуміє, що хтось із них повинен тримати себе в руках і не піддаватись страху.

9) лексема *legend* і власне легенда, що актуалізує когнітивну ознаку «проявляти героїзм»:

[15] *The story of how my father lost his leg to the demon bear Mor'du **became legend**. (Brave)*

У прикладі 15 Меріда розповідає про випадок, коли ведмідь Мор'ду напав на табір у лісі, де вона була із своїми батьками, і в процесі боротьби з ведмедем батько Меріди втратив ногу. Однак ця подія стала не трагічною, а навпаки, героїчною, і про хоробрий вчинок короля пішли легенди.

[16] *And then, out of nowhere, **the biggest bear you've ever seen!** His **hide littered with the weapons of fallen warriors**. His **face scarred with one dead eye**. I drew my sword and...Whoosh! One swipe, his sword shattered. Then "**chomp!**" Dad's leg was clean off. Down the monster's throat it went. (Brave)*

У прикладі 16 описана власне легенда про те, як король Фергюс борючись із небезпечним ведмедем. Страхітливе зображення звіра підсилює очікуване захоплення безстрашністю героя легенди у слухачів, тим самим увіковічуючи його хоробрість у народному фольклорі.

Висновки. Зазначені приклади дають підстави стверджувати, що концепт ХОРОБРИСТЬ характеризується значною мірою позитивно. Полярними втіленнями цього концепту є «героїзм» та «зухвальство»: в першому випадку вияв неабиякої хоробрості в небезпечній та потенційно смертельній ситуації отримує значне позитивне схвалення з боку соціуму, може

навіть перетворитись в певного роду легенду, позиціонуватись як еталон; в другому випадку вияв хоробрості являє собою опір нормам, вказівкам, законам і негативно засуджується, вважається проявом егоїзму, переслідуванням тільки власних інтересів, однак в окремих випадках зухвальість також отримує схвалення як форма виклику нормам суспільства через їх застарілість чи несправедливість.

Оскільки в наш час мультфільми є одним із засобів формування універсальних моральних цінностей в дітей, то дослідження універсальних концептів і способів їх вербалізації в дитячому кінодискурсі, безперечно, є перспективними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Близнюк К.Р. Особливості вербалізації лінгвоконцепту СМІЛИВІСТЬ в українській і польській мовах. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький : Видавець В.Ф. Лисенко. 2017. Вип. 153. С. 504–509.
2. Гогичев Ч.Г. Семантика фразеологического класса «Смелость» в немецком, осетинском и русском языках. *Наука и образование*. 2014. № 3. С. 357–362.
3. Головня А.И. Концепты смелость, отвага и трусость в русской и китайской наивных языковых картинах мира. *Карповские научные чтения* : сб. науч. ст. Вып. 6: в 2 ч. Ч. 2 / редкол. : А.И. Головня и др. Минск : «Белорусский Дом печати», 2012. С. 63–66.
4. Демьянков В.З. Англо-русские термины по прикладной лингвистике и автоматической переработке текста. Москва : ВЦП, 1982. 288 с.
5. Карасик В.И. Этноспецифические концепты. *Введение в когнитивную лингвистику* / отв. ред. М.В. Пименова. Кемерово : Кузбассвузиздат, 2005. С. 61–105.
6. Лалетина А. Ф. Культурообразующее значение мультипликации. *Лингвокультурология*. Екатеринбург, 2009. Вып. 3. С. 142–147.
7. Левицкий В.В. Семасиология: монография для молодых исследователей. Винница : Нова Книга, 2012. 680 с.
8. Мокривська М. Особливості вербалізації концепту «Хоробрість» у романі Геліодора «Ефіопіка». *Іноземна філологія*. 2010. Вип. 122. С. 108–113.
9. Приходько А.М. Концептологія дискурсу: апелювання концепту до дискурсів. *Англістика та амерikanістика*. 2013. Вип. 10. С. 43–50.
10. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка. Т. 11, 1980. 890 с.
11. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка. Т. 9, 1978. 916 с.
12. Cambridge Advanced Learner's Dictionary and Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/courage>.
13. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/courage>.
14. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/courage>.
15. Macmillan English. URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/courage>.
16. Merriam-Webster's Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/courage>.
17. Oxford Dictionary of British and World English. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/courage>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Brave (script). URL: https://www.scripts.com/script/brave_4612.